

УДК 792.8:792.071.2.027(477)Пок

ТАНЦТЕАТР РАДУ ПОКЛІТАРУ: ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИКИ, КЛАСИФІКАЦІЯ АВТОРСЬКИХ ТВОРІВ

Марина Погребняк

У статті проаналізовано окремі авторські хореографічні твори балетмейстера Раду Поклітару. Виявлено особливості естетики й характерні ознаки його індивідуального балетмейстерського стилю з використанням нових форм театрального танцю, а саме переважно експресіоністичного танцю. Класифіковано його авторські хореографічні твори як явище постмодерного танцтеатру.

Ключові слова: постмодерний танцтеатр, танець модерн, індивідуальний стиль, авторські хореографічні твори, експресіоністичний танець.

The individual author choreographic works of the choreographer Radu Poklitaru are analyzed in the article. The peculiarities of aesthetics and typical features of his individual ballet master style with the use of new forms of theatre dance are revealed, namely mainly expressionistic dance. His author's choreographic works as the phenomenon of post-modern dance theatre are classified.

Keywords: post-modern dance theatre, modern dance, individual style, author choreographic works, expressionistic dance.

Актуальність дослідження. Особливістю розвитку стилю модерн у хореографії другої половини ХХ ст. є той факт, що, з одного боку, з'являються нові його форми, породжені злиттям різних технік, а, з іншого – характерним стає виникнення постмодерного танцю – нового явища у світовій художній культурі.

Він зародився всередині танцю модерн, як «підпільна» течія, використавши його технічні принципи та композиційні прийоми, але спираючись при цьому на власні естетичні канони.

Постмодернізм у танці зароджується у США наприкінці 50-х років ХХ ст. та розпочинає свою першу фазу у 60-х роках ХХ ст. Далі він проходить наступний (другий) етап розвитку, пов'язаний із його поширенням у Європі в 70-х роках ХХ ст., і вступає у третю фазу розвитку – формування власної культури [13].

Оскільки сьогодні ідеї постмодерних хореографів поступово проникають у театральний простір України, виникає потреба у теоретичній підтримці митців і навчального процесу, тому звернення авторки до означеної теми – вчасне та **актуальне**.

Аналіз досліджень. Проблемам теорії та історії українського балетного театру присвячені роботи П. Білаша, В. Гончарової, М. Загайкевич, І. Ільєнко, Є. Коваленко, Т. Павлюк, О. Сергієвої, Ю. Станішев-

ського, П. Чуприни, Є. Яніної-Ледовської. Зокрема, Є. Яніна-Ледовська у своєму дослідженні торкається особливостей хореографічного трактування Р. Поклітару балету І. Стравінського «Весна священна» [11]. О. Сергієва зазначає, що у постановці Р. Поклітару «Весни священної» є «показовою принципова незбіжність з первинним текстом балету» [8, с. 12], і його нова сюжетно-хореографічна версія «утворюється накладенням нового «сюжетно-постановочного тексту» ... на оригінальний «музичний текст» балету». Дослідниця називає цей ефект «текст над текстом» [8, с. 11]. І. Ільєнко згадує про внесок Р. Поклітару в розвиток безсюжетних балетів [3]. С. Дункевич – торкається постмодерністських тенденцій сучасної сценічної хореографії в культурі України [2].

Проблемам теорії та історії нових напрямів театрального танцю і сучасного балету присвячені нечисленні наукові праці дослідників пострадянського простору (О. Верховенко, К. Добротворська, О. Плахотнюк, М. Погребняк, О. Чепалов, Д. Шариков та ін.). Матеріали низки статей Ю. Бенті, О. Маншиліна, О. Чепалова містять опис сюжетів окремих постановок Р. Поклітару [1; 5; 9; 10]. Але поза межами цих досліджень залишається виявлення особливостей естетики і характерних ознак індивідуального балетмейстерського стилю Раду

СУЧАСНІСТЬ

Поклітару та класифікація його авторських творів з точки зору стильової типології, що і є **метою даної наукової розвідки.**

Виклад основного матеріалу. Нове розуміння взаємовідношень руху і простору, руху і музики відкрило дорогу хореографічному авангарду ранніх 50-х років ХХ ст., представники якого (Джеймс Уорінг, Ейлін Пасслофф, Енн Халпрін) відхилилися від традицій у пошуках власних шляхів розвитку танцю модерн, уплинувши на постмодерністів 60-х років ХХ ст.

Порушуючи принципи «класичного» танцю модерн і навіть авангарду 50-х років ХХ ст. постмодерні хореографи йдуть власними шляхами, висувачи на *перший план «засоби танцю», але не його значення* [13].

Досліджено, що представником постмодерного танцтеатру в Україні є танцівник і хореограф Радун Поклітару, який народився в Молдові, навчався у Пермському державному хореографічному училищі (1991) та Білоруській державній академії музики (за спеціальністю «балетмейстер»). У 1991–2001 роках він працював артистом балету Національного академічного Большого театру Республіки Білорусь, у 2001–2002-му – головним балетмейстером Національної опери Молдови.

Сьогодні хореограф є автором понад тридцяти одноактних вистав, здійснених на різних сценах пострадянського простору, серед яких Большой театр Росії, Маріїнський театр, Російський камерний балет «Москва», Національні театри опери і балету Білорусі, Молдови, Латвії, України. Найвідомішими постановками балетмейстера на цих сценах є: «Поцілунок феї» І. Стравінського (Національний академічний Большой театр Республіки Білорусь, Мінськ, 1999); «Кармен-сюїта» Ж. Бізе – Р. Щедріна (Одеський державний академічний театр опери і балету, 2002); «Картинки з виставки» на музику М. Мусоргського (Національна опера України ім. Т. Шевченка, Київ, 2002); «Весна священна» І. Стравінського (Національна опера України ім. Т. Шевченка, Київ, 2002); «Вальс» на музику М. Равеля (Національна опера Молдови, Кишинів, 2003); «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва спільно з англійським режисером Д. Донне-

ланом (Большой театр Росії, Москва, РФ, 2003); «Палата № 6» на музику А. Пярта (Большой театр Росії, Москва, РФ, 2004); «La forze del destino» («Сили долі») – опера-балет (проект Фонду мистецтв Володимира Філіпова, Київ, 2005); «Попелюшка» О. Ходоска (Національна опера Латвії, Рига, 2006); «IN PIVO VERITAS» на ірландську народну музику та музику доби Ренесансу (2011); «Геревень» В. Ніколаєва – спільний проект «Київ модерн-балету» та Пермського театру опери і балету імені П. І. Чайковського (2012).

У 2006 році Р. Поклітару створив авторський проект «Київ-модерн-балет» Фонду мистецтв в Україні. Після першої прем'єри балету «Кармен. TV» за підтримкою мецената Володимира Філіпова був створений театр, спочатку у вигляді антрепризи, а згодом, від 2009 року, труп «Київ Модерн-балет» входить до складу Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва.

Як вважає балетмейстер Радун Поклітару, в Україні немає такого репертуарного театру сучасної хореографії, як «Київ Модерн-балет», «який ставив би повноцінні і повнометражні спектаклі, <...> з декораціями і костюмами» [6, с. 37]. У трупі «Київ Модерн-балету» Р. Поклітару були здійснені постановки балетів: «Кармен. TV» на музику Ж. Бізе (2006); «Веронський міф: Шекспірименти» на музику П. Чайковського, Г. Ф. Генделя та доби Ренесансу (2007); «Болеро» М. Равеля (2007); «Доц» на музику народів світу та Й.-С. Баха (2007); «Лускунчик» П. Чайковського (2007); «Underground» на музику П. Васкса (2008); «Палата № 6» на музику А. Пярта (2008); «Двоє на гойдалці» на музику Й.-С. Баха та Ч. Варгас (2009); «Квартет-а-тет» на музику А. Мааса (2010); дивертисмент «Con tutti instrumenti» (2010); «IN PIVO VERITAS» на ірландську народну музику та музику доби Ренесансу (2011); «Перехрестя» на музику М. Скорика (2012); «Геревень» В. Ніколаєва (2012).

«Київ Модерн-балет» гастролював у Франції, Іспанії, Нідерландах, Бельгії, Португалії, Румунії, Таїланді, Білорусі, Молдові, Росії та багатьох містах України, а та-

кож брав участь у конкурсах і фестивалях: «Гогольfest» у Києві (2008–2010); «Нові горизонти» Маріїнського театру у Санкт-Петербурзі (2010); «Дягілевські сезони» в Пермі (2011); I міжнародному Платонівському фестивалі у Воронежі (2011); Міжнародному фестивалі сучасної хореографії у Краснодарі (2013); Міжнародному фестивалі «Час кохати» у Біарріці (Франція, 2008); Міжнародному фестивалі сучасної хореографії (IFMC) у Вітебську (Білорусь, 2010–2012); Міжнародному фестивалі музики і танцю в Бангкоку (Таїланд, 2010); Міжнародному фестивалі «Біргітта» у Таллінні (Естонія, 2010); Міжнародному фестивалі-конкурсі хореографічного мистецтва у Лодзі (Польща, 2011, 2012); учасник позаконкурсної програми Національної театральної премії Росії «Золота маска» у Москві (2009, 2010, 2013) та ін. [7].

Характерною рисою індивідуального балетмейстерського стилю Р. Поклітару стає незавершеність ідейно-тематичної лінії, яка викликає у глядача багатошарові асоціації. Наприклад, у спектаклі за В. Шекспіром «Веронський міф: Шекспірименти», на відміну від постановки «Ромео та Джульєтти» на сцені Большого театру, група молодих людей «просто намагається зіграти спектакль у своєму невеликому театрі. Вони переодягаються у світські костюми, грають і, самі того не помічаючи, опиняються на місці персонажів. І все, що відбувається з їхніми персонажами, відбувається у їхньому реальному житті» [6, с. 37].

У 1961 році в Брюссельському Королівському театрі Ла Монне відбулася прем'єра балету Моріса Бежара «Болеро» на музику М. Равеля. Якщо «Болеро» М. Бежара просякнуте духом східного і екстатичного танцю, то «Болеро» Р. Поклітару вирішене засобами експресіоністичного танцю з криком, плачем, сміхом і хрипом, із використанням прийомів контактної імпровізації. В авторській версії балетмейстер розповідає «про безперервну, “сізіфову” боротьбу індивідів за право на власне «Я», за свою «несхожість», за свободу проти спрота на ім'я “натовп”» [4]. Прем'єра вистави відбулася 2007 року і, разом із виставами «Веронський міф: Шекспірименти», «Дош» та

«Лускунчик», була удостоєна премії «Київська пектораль – 2007».

«Дош» – філософське оповідання у формі хореографічної сюїти про людські долі, поєднані одним часом і простором. В центрі уваги – люди, почуття, сама течія життя, про що балетмейстер і виконавці розповідають мовою експресіоністичного танцю, індивідуальної пластичної імпровізації і контактної імпровізації.

Вдалося з'ясувати, що авторських хореографічних версій балету П. Чайковського «Лускунчик» за 120 років сценічного його існування було більше, ніж будь-якого з інших класичних балетів (Федір Лопухов, Василь Вайнонен, Юрій Григорович та ін.) Авторські версії засобами нових напрямів театрального танцю були представлені Морісом Бежаром (1998), Джоном Ноймайєром (1971), Джорджем Баланчиним (1954), Метью Борном, Марком Моррісом (1991) та ін.

Нова сюжетно-хореографічна версія «Лускунчика» Р. Поклітару на оригінальний музичний текст про дівчинку-жебракчу, яка замерзає на вулиці, і ніхто її не помічає, крім самотньої миші, вирішена балетмейстером засобами експресіоністичного танцю з яскраво вираженою депресивною інтонацією. Це стосується і масових сцен і дуету Дівчинки та Принца.

18 травня 2012 року в Національній опері України відбулася прем'єра балету-триптиха «Перехрестя» у виконанні артистів «Київ Модерн-балету» (хореографія Р. Поклітару) на музику Мирослава Скорика. Це філософська історія про перехрестя життів, долі, бажань, почуттів. Хореографічний текст основного колективного персонажа (безволоса, розграфлена істота) побудований на механічних рухах «танцю машин», дуетної і групової контактної імпровізації, лексиці експресіоністичного танцю протягом усього балету. «Вільна» пластична імпровізація оголеної беззахисної Людини, народженої в муках, переходить в дуетну форму контактної імпровізації Божества і Людини, яка завершується скиданням Божества і смертю Людини.

У прем'єрній програмі 22 червня 2013 року до балету «Лебедине озеро» на музику П. Чайковського, балетмейстер зая-

СУЧАСНІСТЬ

вив, що спектакль зроблений не як звичайна казка про Принца, який зустрів і покохав дівчину, перетворену злим чаклуном на Лебедя, а задуманий як балет-притча, балет-роздум про неможливість жити, зраджуючи своїй істинній сутності. Існування в чужій подобі автор спектаклю вважає «страшним присудом». Він пропонує глядачам поринути у світ екзистенційних уявлень про світ, який людина пізнає у боротьбі, стражданнях, і, нарешті, смерті. Філософська складова, задекларована авторським лібрето Р. Поклітару, запозичена з естетики танцю модерн. Натомість на сцені ми бачимо яскраві прояви постмодерного мистецтва, а саме: іронічне ставлення до класичної спадщини; цитатно-пародійне поєднання знаків культури; естетизація асонансів і дисгармонійної цілісності; композиційна безструктурність. Цей ряд прикладів продовжує спектакль «Жінки у ре-мінорі» – одноактний балет на музику Й. С. Баха, поставлений уперше Р. Поклітару в Одесі 2001 року. Натхненням для балету стала п'єса Федеріко Гарсія Лорки «Дім Бернарди Альби». Балетмейстер показує трагічну історію про неіснуючу жіночу дружбу.

У підґрунті його «майже тваринної чуттєвості» лежить... багатофігурний ритуал, де пристрасті, що роздирають кожного зсередини, примножуються багатократно від дотику до оточення» [1, с. 48]. Почуття заздрості, осуду, пліток, брехливої дружби, агресивності балетмейстер передає експресіоністичним («виразним») танцем, хореографічний текст якого побудований на експресивній пластиці рук, тваринних стрибках у партері, бігові на місці, «grand jete en tournant» і піруетах з падіннями, безглуздими стрибками, «тримаючись за руки» по трое-четверо і т. ін.

Як було зазначено вище, 2004 року разом з англійським режисером Декланом Доннелланом Р. Поклітару створив і поставив у Большому театрі Росії спектакль «Ромео і Джульєтта». У 2015 році на Новій сцені Большого театру відбулася світова прем'єра балету «Гамлет». Тема «Гамле-

та» – не нова для балетного театру. До неї зверталися Броніслава Ніжинська (для Паризької опери, 1934), Серж Лифар («Гамлет, або Благородний безумець», 1957), Моріс Бежар. Джон Ноймайєр для різних труп і у різні роки поставив аж чотирьох «Гамлетів», зокрема й «Гамлета», у підґрунті якого не лише В. Шекспір, але й середньовічні хроніки Саксона Граматика про підступного принца, який прикидався божевільним і холоднокрівно винищував усіх, хто стояв на його шляху до трону. Балет «Російський Гамлет» став авторською версією Бориса Ейфмана [12].

«Гамлет» Д. Доннеллана і Р. Поклітару – це балет про втрати: герой втрачає обіцяний рай – власне дитинство, батька, матір, кохання і, зрештою, життя. Хореографія цього балету – послідовні і нанизані на нитку сюжету вибудовані мізансцени, вирішені мовою «contemporary dance». На цій техніці також побудовані дуети «Сарабанда» і «Дівчина з харчевні»; на техніці джазтанцю – мініатюри «1+1+1» і «Прості речі». Але, попри філософсько-світоглядні заяви Р. Поклітару, його творчості бракує віри в позитивний сенс навколишнього життя, характерної для митців стилю модерн.

Підсумовуючи, слід казати, що характерними ознаками авторських хореографічних творів Раду Поклітару стають відмова від символізму, «приземлення героя» та його соціалізація, іронічне ставлення до класичної спадщини, пародійне поєднання знаків культури, естетизація дисгармонійної цілісності, зближення з побутовою пластикою, свідомий еkleктизм, що живить гіпертрофовану надлишковість художніх засобів та прийомів і, головне, відмова від основного «філософсько-світоглядного» принципу танцю модерн – пошуку кінцевої істини, що означає і профанацію мистецтва як способу пізнання. Усі ці ознаки дають можливість віднести його авторські хореографічні твори до категорії постмодерного танцтеатру з використанням нових форм театрального танцю, а саме переважно експресіоністичного танцю.

МАРИНА ПОГРЕБНЯК. ТАНЦТЕАТР РАДУ ПОКЛІТАРУ...

Джерела та література

1. Бентя Ю. Киев модерн-балет: как Феникс из пепла. *Танец в Украине и мире*. 2014. № 2 (8). С. 48.
2. Дункевич С. Сучасна сценічна хореографія в культурі України: філософський аналіз : дис. ... канд. філос. наук : 26.00.01 / Нац. педагог. Ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 198 с.
3. Ільєнко І. Художній простір європейського балетного театру XVII–XX століть: музично-хореографічні взаємодії : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2013. 186 с.
4. Kyiv Modern Ballet. Болеро. *Дощ в Києве : веб-сайт*. URL : <http://kontramarka.ua/ru/kyiv-modern-ballet-bolero-dos-radu-poklitaru-57781.html> (дата звернення: 28.09.2019).
5. Маншилин А. Скрипка в предчувствии Апокалипсиса. *Танец в Украине и мире*. 2012. № 2 (4). С. 12–13.
6. Поклітару Р. Мысли вслух. *Танец в Украине и мире*. 2011. № 1. С. 37.
7. Поклітару Раду Віталійович. URL : <https://www.musictheatre.kiev.ua/ua/dossier/293> (дата звернення: 28.09.2019).
8. Сергієва О. Структура і функції тексту в ранніх балетах І. Стравінського : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2008. 20 с.
9. Чепалов О. Hamlet епохи домашнього відео і спецназа. *Танец в Украине и мире*. 2015. № 2 (10). С. 34–37.
10. Чепалов О. «Щелкунчик». История мечты для детей и взрослых. *Танец в Украине и мире*. 2013. № 1 (5). С. 32–33.
11. Яніна-Ледовська Є. Культурна обумовленість хореографічних інтерпретацій балету І. Стравінського «Весна Священна» : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Харків. держ. академія культури. Харків, 2017. 203 с.
12. Яценков П. В новой версии балета «Гамлет» обошлись почти без хореографа. URL : http://www.mk-ru.cdn.ampproject.org/v/s/www.mk.ru/amp/culture/2015/03/12/v-novoy-versii-baleta-gamlet-oboshlis-pochti-bez-khoreografii.html?amp_js_v=a2&_gsa=1&usqp=mq331AQCKAE%3D#aoh=15785068447652&csi=1&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&_tf=C%20сайта%20%251%24s&share=https%3A%2F%2Fwww.mk.ru%2Fculture%2F2015%2F03%2F12%2Fv-novoy-versii-baleta-gamlet-oboshlis-pochti-bez-khoreografii.html (дата звернення: 29.09.2019).
13. Benes S. *Terpsichore in Sneakers. Post-Modern Dance*. Boston : Houghton Mifflin Harcourt Publishing, 1980. 270 p.

References

1. BENTIA, Yuliya. Kyiv-Modern-Ballet: Like a Phoenix from the Ashes. *Dance in Ukraine and in the World*, 2014, 2 (8), 48 [in Russian].
2. DUNKEVYCH, Svitlana. *Modern Stage Choreography in the Culture of Ukraine: Philosophical Analysis: a Ph.D. Thesis*. Kyiv, 2012, 198 pp. [in Ukrainian].
3. ILIYENKO, Iryna. *Artistic Space of the European Ballet Theatre of the 17th – 20th Centuries: Musical-Choreographic Interactions: a Ph.D. Thesis*. Kyiv, 2013, 186 pp. [in Ukrainian].
4. ANON. *Kyiv Modern Ballet. Bolero / Rain in Kyiv: web-site* [viewed 28 September, 2019]. Available from: <http://kontramarka.ua/ru/kyiv-modern-ballet-bolero-dos-radu-poklitaru-57781.html> [in Russian].
5. MANSILIN, Aleksandr. Violin is in the Apocalypse Anticipation. *Dance in Ukraine and in the World*, 2012, 2 (4), 12–13 [in Russian].
6. POKLITARU, Radu. Thoughts Aloud. *Dance in Ukraine and in the World*, 2011, 1, 37 [in Russian].
7. ANON. Poklitaru Radu Vitaliyovych [viewed 28 September, 2019]. Available from: <https://www.musictheatre.kiev.ua/ua/dossier/293> [in Ukrainian].
8. SERHIYEVA, Oksana. *Structure and Functions of the Text in the Early Ballets by I. Stravinskyi: Extended Abstract of a Ph.D. Thesis*. Kyiv, 2008, 20 pp. [in Ukrainian].
9. CHEPALOV, Aleksandr. Gamlet of the Age of Home Video and Spetsnaz. *Dance in Ukraine and in the World*, 2015, 2 (10), 34–37 [in Russian].
10. CHEPALOV, Aleksandr. 'Nutcracker'. Dream Story for Children and Adults. *Dance in Ukraine and in the World*, 2013, 1 (5), 32–33 [in Russian].
11. YANINA-LEDOVSKA, Yevheniya. *Cultural Conditionality of the Choreographic Interpretations of I. Stravinskyi Ballet 'The Holy Spring': a Ph.D. Thesis*. Kharkiv, 2017, 203 pp. [in Ukrainian].
12. YASHCHENKOV, Pavel. *They Have Managed Almost Without a Choreography in a New Version of the 'Gamlet' Ballet* [viewed 29 September, 2019]. Available from: http://www.mk-ru.cdn.ampproject.org/v/s/www.mk.ru/amp/culture/2015/03/12/v-novoy-versii-baleta-gamlet-oboshlis-pochti-bez-khoreografii.html?amp_js_v=a2&_gsa=1&usqp=mq331AQCKAE%3D#aoh=15785068447652&csi=1&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&_tf=C%20сайта%20%251%24s&share=https%3A%2F%2Fwww.mk.ru%2Fculture%2F2015%2F03%2F12%2Fv-novoy-versii-baleta-gamlet-oboshlis-pochti-bez-khoreografii.html [in Russian].
13. BANES, Sally. *Terpsichore in Sneakers. Post-Modern Dance*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt Publishing, 1980, 270 pp. [in English].

SUMMARY

Postmodernism in dance has been originated in the United States of America in the late 1950s. Its first phase is dated as the 1960s. Then there is the next (second) stage of the development, connected with its dissemination in the Europe in the 1970s. The third phase of its development includes the formation of the own culture.

So far as today the ideas of postmodern choreographers penetrate gradually into the theatre space of Ukraine, there is a need for theoretical support of the artists and the educational process. That's why the authoress appeal to this topic is timely and urgent enough. The submitted article is aimed at the identification and systematization of the peculiarities of aesthetics and typical features of the individual ballet master style of Radu Poklitaru and the classification of his author works from the point of view of the stylish typology. The research methodology is based on the use of analytical, culturological, Art Studies methods to identify the aesthetics peculiarities and typical features of the individual choreographer style of R. Poklitaru.

The rejection of symbolism and 'character landing', his socialization; ironic attitude to the classical heritage; parody combination of cultural sings; aesthetization of disharmonious unity; rapprochement with everyday plastics; conscious eclecticism, which nourishes the hypertrophied excess of artistic means and techniques and chiefly the refusal of the basic 'philosophical and world-view' principle of the modern dance – the search for the ultimate truth, which means the profanation of art as a way of cognition are defined as the typical features of his author choreographic works. They make it possible to attribute his author works to the phenomenon of post-modern dance theatre with the using of new forms of theatre dance, namely, mainly expressionistic dance.

Keywords: post-modern dance theatre, modern dance, individual style, author choreographic works, expressionistic dance.